

STACIONÁRIUS FOLYAMATOK

- (1.) Definálja az erős és gyenge értelemben vett stacionárius folyamat fogalmát. Mutasson példát mindkét típusra. Definálja az eltérő eltolított folyamat fogalmát.

Def (erősen stacionárius): $(X_t, t \in T)$ erősen stacionárius, ha $\forall t_1, t_2, \dots, t_n$ időpontra és $\forall s$ -re $(X_{t_1}, X_{t_2}, \dots, X_{t_n})$ eloszlása $= (X_{t_1+s}, X_{t_2+s}, \dots, X_{t_n+s})$ eloszlása

Példa erősen stacionárius folyamatra:

Def (gyengén stacionárius folyamat): $(X_t, t \in T)$ gyengén stacionárius folyamat, ha

- $E(X_t) = \text{konstans}$, tehát t -től független
- másodrendben: $\text{cov}(X_t, X_s)$ csak t és s különbségétől (tehát a $|t-s|$ távolságtól) függ.

Példa gyengén stacionárius folyamatra:

Def (elteljesített feltevések): Az elteljesített feltevések $(\xi_i, i \in \mathbb{Z})$

való:

- $E(\xi_i) = 0$, vagyis 0 várható értékű,
- $\text{cov}(\xi_i, \xi_j) = 0$, ha $i \neq j$, vagyis korrelálatlan
- azonos σ^2 ~~szórásnégyzetű~~ szórásnégyzetű valószínűségi változók sorozata.

(2.) Definíció a trigonometrikus folyamat fogalmát, miképpen egy példát. Kérdés, hogy létezik-e nemtriviális van a trigonometrikus folyamatok?

Def (trigonometrikus folyamat): Legyen $A_0, A_1, \dots, A_m$ és $B_1, B_2, \dots, B_m$ korrelálatlanok, várható értéke 0, minden A_k és B_k szórásnégyzete ugyanaz a σ_k^2 .

Létezik-e valamilyen $(\omega_1, \omega_2, \dots, \omega_m)$ frekvenciát $[0, \pi]$ -ből. Ekkor az $X_n = A_0 + \sum_{k=1}^m [A_k \cdot \cos(n \cdot \omega_k) + B_k \cdot \sin(n \cdot \omega_k)]$ folyamat stacionárius folyamat $(n \in \mathbb{Z})$: ez a trigonometrikus folyamat.

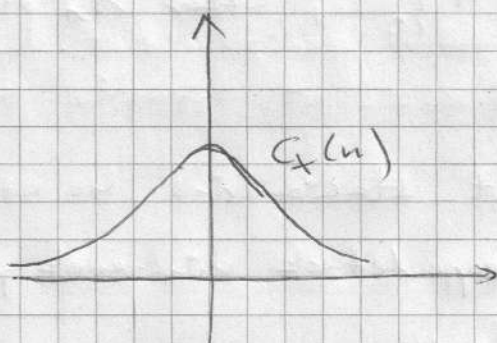
Folytatós időre a definíció hasonló:

Def (folytatós idejű trigonometrikus folyamat): Legyen $A_0, A_1, \dots, A_m$ és $B_1, B_2, \dots, B_m$ korrelálatlanok, várható értéke 0 és minden A_k és B_k szórásnégyzete legyen σ_k^2 .

Létezik-e valamilyen $(\omega_1, \omega_2, \dots, \omega_m)$ frekvenciát a $[0, \pi]$ -ből. Ekkor az $X(t) = A_0 + \sum_{k=1}^m [A_k \cdot \cos(t \cdot \omega_k) + B_k \cdot \sin(t \cdot \omega_k)]$ folyamat stacionárius folyamat.

Példa: $\phi \sim \text{unif}(0, 2\pi)$ egyetemes eloszlás

A memória: a jelennel való lineáris összefüggés

X -nek hosszitéri a memóriaja, ha

$$\sum_{n=1}^{\infty} G_X(n) = \infty$$

és rövidtéri, ha

$$\sum_{n=1}^{\infty} G_X(n) < \infty,$$

ahol $G_X(n)$ az X folyamat autokorrelációs-függvénye:

$$G_X(n) = \text{COV}(X_t, X_{t+n}) = E[(X_t - E(X_t)) \cdot (X_{t+n} - E(X_{t+n}))]$$

A trigonometrikus folyamatra $G_X(k) = \text{COV}(X_n, X_{n+k}) =$

$$= \sigma^2 \cdot \cos(\omega k), \text{ vagyis}$$

$$\sum_{k=1}^{\infty} \sigma^2 \cdot \cos(\omega k) = ? \quad \sum_{k=1}^{\infty} \sigma^2 \cdot \left(\frac{e^{j\omega k} + e^{-j\omega k}}{2} \right)$$

↑ ettől függ, hogy mennyi

- (3.) Definíció a mozgó-átlag folyamat és az autoregressziós folyamat fogalmát. Mikor lesz egy autoregressziós folyamat stacionárius folyamat?

Def (q-adrendű mozgóátlag-folyamat): Legyen $(\xi_n, n \in \mathbb{Z})$ eltolható fehérzaj, közös μ várható értékkel és σ^2 szórással. Legyenek $b_0, b_1, \dots, b_q$ valós számok. Legyen

$$X_n = b_0 \xi_n + b_1 \xi_{n-1} + \dots + b_q \xi_{n-q}.$$

Ekkor $X = (X_n, n \in \mathbb{Z})$ q -edrendű mozgósítlag-folyamat.

Def (~~q~~^p-edrendű autoregressziós folyamat)

Adott egy $\{ \epsilon_n, n \in \mathbb{Z} \}$ fehérzaj σ^2 varianciával és 0 várható értékkel, valamint adott $a_1, a_2, \dots, a_p \in \mathbb{R}$. Ekkor ha X_n folyamat a következő alakba írható:

$$X_n = a_1 X_{n-1} + a_2 X_{n-2} + \dots + a_p X_{n-p} + \epsilon_n, \text{ akkor } X_n \text{ p-edrendű autoregressziós folyamat.}$$

All: Az X_n autoregressziós folyamat stacionárius, ha az $X^p - a_1 X^{p-1} - a_2 X^{p-2} - \dots - a_p = 0$ egyenletnek minirenek gyökei a komplex egységkörön.

(4.) Mondja ki azt a tételt, amely a spektrálmérték létezéséről szól. Ha a spektrálmérték létezik, akkor milyen folyamatnak a spektrálmértéke?

Herglotz tétel (a spektrálmérték létezésére)

Ha $C(k)$, $k = \dots, -2, -1, 0, 1, 2, \dots$ adott függvény, akkor a következő két állítás ekvivalens:

(A) $C(k)$ egy valós értékű, 0 várható értékű, 1 korlátú stacionárius folyamat autokovariancia-függvénye.

(B) Létezik olyan F szimmetrikus eloszlás a $[-\pi, \pi]$ intervallumon, amelyre

$$C(k) = \int_{-\pi}^{\pi} \cos(k\omega) dF(\omega).$$

Tiszta ugrásos spektrálmérték esetén: $\rightarrow$ Gauss-folyamat

Mivel $F(\omega)$ szimmetrikus, ezért ha ω -ban van ugrás, akkor $(-\omega)$ -ban is van. Legyenek az ugrás nagyságok rendre

$p_1, p_2, \dots, p_m$ illetve p_0 , ekkor a keresett Gauss-folyamat:

$A_0, A_1, \dots, A_m$ és $B_1, B_2, \dots, B_m$ konstansok, valamint ér-
teljesen 0, az A_k és B_k értékesége = $\begin{cases} 2p_k, & \text{ha } k=1, 2, \dots, m \\ p_0, & \text{ha } k=0 \end{cases}$

$$X_n = A_0 + \sum_{k=1}^m \left[A_k \cdot \cos(n \cdot \omega_k) + B_k \cdot \sin(\omega_k \cdot n) \right]$$

$$\text{cov}(X_n, X_{n+v}) = p_0 + \sum_{k=1}^m 2p_k \cdot \cos(v \cdot \omega_k)$$

$$C_X(v) = \sum_{k=1}^m \cos(v \cdot \omega_k) \cdot 2p_k$$

⑤ Definíció a lineáris stíró fogalmát. Mutassa meg, hogy
hogyan hat a kiinduló folyamat spektrumára a stíró.

Def (lineáris stíró): Legyen $X = (X_n, n \in \mathbb{Z})$ egy szinguláris
stacionárius folyamat. Legyen $a_k, k \in \mathbb{Z}$ valós számok
egy sorozata úgy, hogy $\sum_{k=-\infty}^{\infty} a_k^2 < \infty$.

Ekkor az $Y_n = \sum_{k=-\infty}^{\infty} a_k \cdot X_{n-k}$ folyamat az X folyamat a -val
stírt lineáris stírója. Jelölés: $Y = a \star X$

* Lineáris, mert ha $X_n^{(1)}$ és $X_n^{(2)}$ stacionárius folyamatok, akkor
tetszőleges a -val való stírvésre:

$$a \star (\alpha X_n^{(1)} + \beta X_n^{(2)}) = \alpha \cdot a \star X_n^{(1)} + \beta \cdot a \star X_n^{(2)} \\ \forall \alpha, \beta \in \mathbb{R} \quad *$$

A stírvés:

A stírt folyamat kovarianciája $v = -2, -1, 0, 1, 2, \dots$ esetén

$$C_Y(v) = \text{cov}(Y_n, Y_{n+v}) = \text{cov}\left(\sum_{k=-\infty}^{\infty} a_k \cdot X_{n-k}, \sum_{l=-\infty}^{\infty} a_l \cdot X_{n+v-l}\right) \\ = \sum_{r=-\infty}^{\infty} \sum_{s=-\infty}^{\infty} a_r \cdot a_s \cdot \text{cov}(X_{n-r}, X_{n+v-s}) = \sum_{r=-\infty}^{\infty} \sum_{s=-\infty}^{\infty} a_r \cdot a_s \cdot C_X(v-s+r)$$

A $C_Y(v)$ sorozat Fourier-transzformáltja, s így $Y = a \star X$
spektrálstírvétele:

$$f_Y(\omega) = \sum_{v=-\infty}^{\infty} e^{i v \omega} \cdot C_Y(v) = \sum_{v=-\infty}^{\infty} e^{i v \omega} \cdot \sum_{r=-\infty}^{\infty} \sum_{s=-\infty}^{\infty} a_r \cdot a_s \cdot C_X(v-s+r) =$$

felhasználva, hogy $e^{i v \omega} = e^{i(v-s+r)\omega} \cdot e^{i s \omega} \cdot e^{-i r \omega}$

$$= \underbrace{\sum_{r=-\infty}^{\infty} e^{-ir\omega} \cdot a_r}_{A(-\omega)} \cdot \underbrace{\sum_{s=-\infty}^{\infty} e^{is\omega} \cdot a_s}_{A(\omega)} \cdot \underbrace{\sum_{v=-\infty}^{\infty} e^{i(v-s+r)\omega} \cdot c_x(v-s+r)}_{\sum_{k=-\infty}^{\infty} e^{ik\omega} \cdot c_x(k) = f_x(\omega)}$$

Teljesít $\boxed{f_Y(\omega) = f_X(\omega) \cdot |A(\omega)|^2}$, ahol $A(\omega) = \sum_{k=-\infty}^{\infty} e^{ik\omega} \cdot a_k$

(6.) Példák kivételre. Hogy lehet kivélni periodusokat? Kivételre példát magas/alacsony frekvenciákat kivélni mivére.

1, Periodus kivételre

$$p1: Y_n = \frac{1}{2} X_{n+12} + X_n + \frac{1}{2} X_{n-12}$$

Fourier-transzformáltja $A(\omega) = \frac{1}{2} \cdot e^{j12\omega} + 1 + \frac{1}{2} e^{-j12\omega} = 1 + \cos(12\omega)$

Vagyis a spektrumból kivélni a $\frac{\pi}{12}$ frekvenciát.

2, Frekvenciák kivételre

a) magas frekvenciák kivételre

Ha X egy stationárius folyamat f_X spektralsűrűséggel és ~~valamilyen~~ $Y_n = X_n - X_{n+1}$, akkor $Y = a * X$:

$$f_Y = f_X \cdot |A(\omega)|^2, \text{ ahol } A(\omega) = 1 - e^{i\omega} \text{ és így}$$

$$f_Y(\omega) = f_X(\omega) \cdot |1 - e^{i\omega}|^2$$

Egyenlő után r -szer végrehajtva a műveletet:

$$Y = a * a * \dots * a * X, \text{ akkor}$$

$$\begin{aligned} f_Y(\omega) &= f_X(\omega) \cdot |1 - e^{i\omega}|^{2r} = f_X(\omega) \cdot \left| \frac{e^{i\frac{1}{2}\omega} - e^{-i\frac{1}{2}\omega}}{e^{i\frac{1}{2}\omega}} \right|^{2r} = \\ &= f_X(\omega) \cdot \left| \frac{e^{i\frac{1}{2}\omega} - e^{-i\frac{1}{2}\omega}}{e^{i\frac{1}{2}\omega}} \right|^{2r} = f_X(\omega) \cdot 2^{2r} \cdot \left[\sin\left(\frac{1}{2}\omega\right) \right]^{2r} = \dots = \\ &= f_X \cdot 2^r \cdot (1 - \cos \omega)^r, \text{ ami a magas frekvenciákat kivélni.} \end{aligned}$$

b, alacsony frekvenciák kiemelése

$$Y_n = X_n + X_{n+1}$$

Az előző részhez hasonlóan:

$$Y = a * X \rightarrow f_Y(\omega) = f_X(\omega) \cdot |1 + e^{i\omega}|^2$$

$$\text{így } Y = a * a * \dots * a * X \rightarrow f_Y(\omega) = f_X(\omega) \cdot |1 + e^{i\omega}|^{2r} =$$

$$= f_X(\omega) \cdot |e^{i\frac{1}{2}\omega} + e^{i\frac{1}{2}\omega}|^{2r} = f_X(\omega) \cdot 2^{2r} \cdot \left[\cos\left(\frac{1}{2}\omega\right)\right]^{2r} = \dots =$$

$$= f_X(\omega) \cdot 2^r \cdot (1 + \cos \omega)^r$$

azaz az alacsony frekvenciákat kiemeli.